

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سروستان هو

بررسی تطبیقی حکایات مثنوی معنوی
با حکایات عطار و سنایی

کرم رضا پیریایی

عنوان و نام پدیدآور: سروستان هو: بررسی تطبیقی حکایات مثنوی معنوی با حکایات عطار و سنایی / کرم رضا پیریایی.

مشخصات نشر: تهران: سایه نیما، ۱۳۹۰. مشخصات ظاهری: ۱۶۰ ص.

عنوان فرارادادی: مثنوی. شرح حدیقه الحقیقه و شریعه الطریقه. شرح

موضوع: مولوی، جلال الدین محمد بن محمد، ۶۰۴-۶۷۱ق. - نقد و تفسیر

موضوع: عطار، محمد بن ابراهیم، ۵۳۷-۶۲۷ق. - نقد و تفسیر

موضوع: سنایی، مجدودین آدم، ۴۷۳-۵۲۵ق. - نقد و تفسیر

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۷ق. -- تاریخ و نقد موضوع: شعر فارسی -- قرن ۶ق. -- تاریخ و نقد

رده بندی کنگره: ۸۱۱/۳۱ رده بندی کنگره: ۱۳۹۰ س ۴۹۷ پ ۱/ PIR5۳۰۱

شابک: ۳۴-۷-۳۵۹۳-۹۶۴-۹۷۸ شابک: ۳۴-۷-۳۵۹۳-۹۶۴-۹۷۸

شناسه افزوده: مولوی، جلال الدین محمد بن محمد، ۶۰۴-۶۷۱ق. مثنوی -- نقد و تفسیر

شناسه افزوده: سنایی، مجدودین آدم، ۴۷۳-۵۲۵ق. حدیقه الحقیقه و شریعه الطریقه -- نقد و تفسیر

شماره کتابشناسی: ۲۴۱۹۲۵۳

سروستان هو

بررسی تطبیقی حکایات مثنوی معنوی با حکایات عطار و سنایی

کرم رضا پیریایی

صفحه آرا: لیلا وفادار / ویراستار: ساسان والی زاده / طراح جلد: یاسر دلفان

لیتوگرافی: گرافیک گستر / چاپ و صحافی: علامه

چاپ اول ۱۳۹۰ / شمارگان: ۲۰۰۰

قیمت: ۴۰۰۰ تومان

شابک: ۳۴-۷-۳۵۹۳-۹۶۴-۹۷۸

تهران، میدان انقلاب، خ انقلاب، خ ۱۲ فروردین، خ وحید نظری غربی، پ ۹۹، واحد ۹

۶۶۹۷۵۰۳۵ - ۶۶۹۷۰۸۸۴

فهرست

۹	پیشگفتار.....
۱۵	مقدمه.....
	فصل اول
۲۱	کلیات.....
۲۱	قصه چیست.....
۲۵	داستان.....
۲۷	اهمیت و جایگاه قصه و داستان.....
۳۱	چگونگی شکل‌گیری ادب تعلیمی در ایران بعد از اسلام.....
۳۳	ادبیات تعلیمی چیست.....
۳۴	شعر تعلیمی چیست.....
۳۷	تمثیل.....
	فصل دوم
	هیچ دل را ز کلی آگه نی
۴۳	حکایت اول.....
۴۹	حکایت دوم.....
۶۱	حکایت سوم.....
۷۷	حکایت چهارم.....
۹۷	حکایت پنجم.....
۱۰۳	حکایت ششم.....

فهرست

۱۰۷	 حکایت هفتم
۱۱۳	 حکایت هشتم
۱۲۱	 حکایت نهم
۱۲۷	 حکایت دهم
۱۳۱	 حکایت یازدهم
۱۳۷	 حکایت دوازدهم
۱۴۱	 حکایت سیزدهم
	سخن واپسین
۱۵۳	 از پی سنایی و عطار
۱۵۹	 منابع

پیشگفتار

www.ketab.ir

پیشگفتار

آثار به جا مانده‌ی از شاعران نازک خیال و عارفان زیباندیش در تاریخ ادبی این مرز پر گهر چنان میراث عظیم فرهنگ اسلامی - ایرانی را پدید آورده است که غور و نهایی برای آن متصور نیست. گاهی با رودکی به اوج عذوبت و روانی کلام در عصر خود می‌رسد و زمانی با فردوسی بر بال حماسه می‌نشیند و با عنصری و انوری به ساحات‌های دست نیافتنی تخیل راه می‌یابد، با کسایی و ناصر خسرو پند تلخ را با شاهد شعر در می‌آمیزد و آن‌گاه با ظهور خاقانی و نظامی غریب‌ترین و ظریف‌ترین صناعات سخن عرضه می‌شود و چون نوبت به سنایی و عطار و مولانا در ادب عرفانی می‌رسد نوای «شعر و عرش و شرع از هم خاستند» طنین‌انداز می‌گردد تا دنیا و عقبای انسان محصور در حجاب خودی از نو آراسته شود. زمانی که سعدی و حافظ بر این میراث فخیم مهمان می‌شوند سخن و شعر را به جایگاهی می‌کشانند که دیگر کسب آن مقام در سخن‌پردازی و شعرسرایی سخت دشوار می‌نماید. و این همه، آثار مجاهدت و استمرار و تدقیق و تحقیق و سیر در آفاق و انفس و خوشه‌چینی معرفت از سوی پیشینیانی است که به قله قاف عشق و عالی‌ترین عرصه‌های عرفانی دست یازیده بودند. اینک این گنجینه گرانها به راحتی در اختیار ما قرار گرفته تا در این زمان که بیش از هر وقت دیگر به

معنویت ناب و به زیبایی های پاک و درس وارستگی شان نیازمندیم، سرمشق راه گشایی باشند.

بی پرده بگویم، خوشحالم که جذبه آن باز خوش شکار عرش الهی — حضرت مولانا جلال الدین رومی — مرغ جانم را بی قرار صید شدن کرد، تا شاید روزنه ای بر دلم گشاده گردد که از رهگذر تلمذ و تحقیق و پی جویی در معرفت عرفانی و بنیان های فکری مولانا بارقه ای از عشق الهی این سالکان عرصه حق بر دل و جانم افتد و بهره ای هر چند اندک و مطابق احوال خود از ایشان برگزیم:

آب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید

این کتاب از دو فصل شامل کلیات و مقایسه صوری و محتوایی حکایات مشترک در مثنوی مولوی و حدیقه سنایی و داستان های عطار به انضمام پیشگفتار و مقدمه تشکیل شده است. شیوه کار چنان است که در فصل نخست بعد از مقدمه ای در خصوص قصه و داستان و انواع آن و بیان تعاریف و ذکر ضرورت و جایگاه داستان در ادوار گذشته، چگونگی شکل گیری ادب تعلیمی و خصائص شعر تعلیمی و چیمتی تمثیل، به بحث گذاشته شده است. در فصل دیگر ابتدا برای یافتن منابع و مآخذ قصص مثنوی و بررسی شباهت و یا اختلاف این قصص با آنچه سنایی و عطار تقریر کرده اند سیزده حکایت از حکایات و قصص مهم مثنوی آمده است. در این بخش به نوعی از هر کدام از دفاتر مثنوی در صورت امکان نمونه ای آورده شده است. به این ترتیب ابتدا مآخذ قصه و حکایات در آثار سنایی و عطار ذکر شده و سپس همان قصه در مثنوی آورده شده است که خواننده بتواند متون اصلی را خود در یک جا مطالعه کند. در برخی موارد که مولانا برحسب سبک خود به آوردن داستانی در میان داستان دیگر پرداخته و اصل قصه طولانی شده است سعی شده بدون لطمه به اساس حکایت، از آوردن قصه و داستان جانبی و

برخی ابیات اضافه پرهیز شود تا ضمن رعایت ایجاز، فقط داستان اصلی مورد بررسی و مقایسه قرار گیرد تا موجب پراکنده‌گی خاطر خواننده نشود.

در ادامه به مقایسه‌ی صوری و محتوایی حکایات پرداخته شده و تا جایی که توان پژوهشگر بوده تاریخچه و ابتدایی‌ترین روایت قصه و منابع و مأخذ آن به صورت چکیده بیان گردیده است. در پایان ماهیت کلی قصه و تمثیل و نحوه استفاده از آن در ادب تعلیمی و غرض از بیان آن مورد بررسی قرار گرفته است.

اکنون که این پژوهش به سرانجام رسیده است لازم می‌نماید که از همه کسانی که با بذل محبت دقایقی را به این وجیزه افزوده‌اند و یا ظرائفی را تذکر داده‌اند قدردانی نمایم.

نخست از روانشاد دکتر رزقادی که از مشاوره ایشان سود جستیم و نیز از برادران گرامی، آقایان قربان ولینی، بهمن ابراهیمی، ساسان‌والی‌زاده و اسماعیل امینی که هر کدام به طریقی در نقد ادبی و یا ویرایش فنی کوشیده‌اند.

از خداوند متعال توفیق این عزیزان را خواستارم. امید که خوانندگان بر نقائص مجموعه قلم عفو کشند و نظرات صائب خود را با صاحب قلم در میان نهند.

کرم‌رضا پیریایی